

DOI: 10.31110/consensus/2021-01/096-105

УДК (UDC) 94 : 327 (73 : 5-11) "1901/1904"

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ США НА ДАЛЕКОМУ СХОДІ В 1901–1904 рр.

Олександр Жуков

кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри
всесвітньої історії,
міжнародних відносин та
методики навчання історичних
дисциплін Сумського
державного педагогічного
університету імені
А.С. Макаренка, м. Суми,
Україна
e-mail: aleksandr_zhykov@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2592-7761>

Ключові слова:

Стаття присвячена особливостям формування далекосхідної політики США на початку ХХ століття. Ключовими аспектами дослідження автор визначає трансформації зовнішньополітичного курсу країни від ізоляціонізму до активних дій. Визначаючи стратегічну необхідність США закріпитися на Далекому Сході з'ясовуються основні зовнішньополітичні вектори. Особливу роль у цьому відіграли: Президент США Теодор Рузвельт та Державний секретар Джон Хей, які були ідеологами політики «відкритих дверей» в Китаї та прихильниками підтримання дружніх стосунків з Великобританією та Японією на противагу Росії. Подібна стратегія послаблювала позиції останньої в даному регіоні і, як наслідок, збільшувала товарообіг США з країнами. У статті також проаналізовані основні події, що зумовили початок російсько-японської війни 1904–1905 рр. та роль в них США.
Далекий Схід, Джон Хей, Китай, США, колоніальні імперії, політика «відкритих дверей»

US FOREIGN POLICY STRATEGY IN THE FAR EAST IN 1901–1904

Alexander Zhukov

Candidate of Historical Sciences,
Senior Lecturer of the
Department of World History,
International Relations and
Methods of Teaching Historical
Disciplines, Sumy State
Pedagogical University named
after A.S. Makarenko, Sumy,
Ukraine
e-mail: aleksandr_zhykov@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2592-7761>

The article is devoted to the peculiarities of the formation of US Far Eastern policy in the early twentieth century. The author identifies the transformation of the country's foreign policy from isolationism to active action as key aspects of the study. Determining the strategic need of the United States to gain a foothold in the Far East reveals the main foreign policy vectors. A special role in this was played by US President Theodore Roosevelt and Secretary of State John Hay, who were the ideologues of the new, "Pacific era" and "open door" policy, particularly in China, which should have led to the beginning of the "American century". Achieving these goals was possible by maintaining friendly relations with Britain and Japan as opposed to Russia. Such a strategy weakened the position of the latter in the region and, as a consequence, increased US trade with the countries of the Far East.

The article also considers the main events that led to the beginning of the Russo-Japanese War of 1904-1905 and the role of the United States in it, which sought to gain a foothold in the Far East through flexible diplomacy. The author notes the main successes in this direction, in particular, the assessment of the talks between the US Secretary of Defense W. Taft and the Prime Minister of Japan T. Katsura both at the official and unofficial levels.

Particular attention is paid to the economic component in the relationship between the Far East (including China) and official governmental and private organizations in the United States.

The author notes that, in fact, US policy in China and Japan did not differ from the policy of Western European countries, but the forms and methods of their expansion were different. The study of this problem is important both for studying the peculiarities of US policy in Asia in the past, and for understanding current international relations in the Far East.

Keywords: Far East, John Hay, China, USA, colonial empires, open door policy

URL:

<https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/9>

Жуков О. (2021).

Зовнішньополітична стратегія США на Далекому Сході в 1901-1904 рр. *Консенсус*, 1, 96-105.

Кінець XIX – початок XX ст. стали періодом трансформації зовнішньополітичного курсу США від ізоляціонізму до активних дій на міжнародній арені. Одним з найголовніших завдань Вашингтону було створення своєї «колоніальної імперії». Ще у 1878 р. Сполучені Штати затвердилися на островах Самоа, що були опорним пунктом на шляху до країн Далекого Сходу. У 1898 р. конгрес США ратифікував приєднання Гавайських островів. У тому ж році Сполучені Штати розпочали війну з Іспанією за право володіння Кубою, Пуерто-Ріко та Філіппінськими островами. Також в цей період починає втілюватись в життя політика «відкритих дверей», яка полягала у наданні іноземним державам рівних прав та можливостей у взаємовідносинах з Китаєм.

Політика США на Далекому Сході на сьогодні є об'єктом пильної уваги, як в зарубіжній, так і у вітчизняній історичній науці. Цій темі присвячені ґрунтовні роботи американських та британських дослідників. Серед них варто виокремити: G.Z. Wood, P.S. Reinsch, Robert E. Hannigan, G.F Kennan. Їх роботи стосуються особливостей формування державної політики США в світі та на Далекому Сході зокрема¹.

¹ Kennan G.F. *American Diplomacy, 1900-1950*. Chicago: University of Chicago Press, 1951. 146 p.; Reinsch P.S. *An American Diplomat in China*. N. Y.: Doubleday & Co. 1922. 396 p.; Robert

Радянська та російська історіографія представлена низкою дослідників. Серед них: В.Я. Аварін, С.Б. Горелік, А.В. Ремнев, А.І. Уткін, Є.М. Жуков, в яких аналізувалися різноманітні аспекти політики провідних європейських держав, а також США, на Далекому Сході².

Українська історіографія з вивчення історії міжнародних відносин і зовнішньої політики ґрунтовно розпочинається після отримання Україною незалежності. В цьому аспекті певну увагу було приділено й Азіатсько-Тихоокеанському регіону. Це роботи С.В. Проня, Т.Г. Богданової³.

Головною метою дослідження є визначення ступеню впливу США на Далекосхідний Регіон на початку ХХ ст. Відповідно до поставленої мети були сформульовані завдання дослідження: виокремити основні причини активізації зовнішньополітичної діяльності США на Далекому Сході; визначити економічну складову у взаємовідносинах з країнами Далекого Сходу, зокрема Китаєм.

У період 1901-1904 рр. політика США відносно Далекого Сходу набула суттєвих трансформацій. Це зумовлено насамперед внутрішньополітичними змінами. Президентом країни став Теодор Рузвельт, який продовжив курс У. Мак-Кінлі на відхід від політики ізоляціонізму та становлення США як світової держави, яка активно діє у всьому світі⁴.

Теодор Рузвельт вважав, що його діяльність є початком нової, «тихоокеанської ери». Він мріяв про панування США на берегах Тихого океану, яке, на його думку, повинно було призвести до початку «американського століття». Цьому регіону він

E. Hannigan. *The New World Power: American Foreign Policy, 1898-1917*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2002. 365 p.; Wood G.Z. *China, the United States and the Anglo-Japanese Alliance*. N. Y.: Fleming H. Revell Company, 1921. 176 p.

² Аварин В.Я. *Борьба за Тихий океан: Японо-американские противоречия*. Ленинград: ОГИЗ, 1947. 468 с.; Горелік С.Б. *Политика США в Маньчжурии в 1898-1903 гг. и доктрина «открытых дверей»* / Под ред. А.Л. Гальперина, С.Б. Горелика. Москва: АН СССР. Ин-т китаеведения, 1960. 196 с.; Жуков Е.М. *Международные отношения на Дальнем Востоке (1840-1949)*. Москва: Мысль, 1973. 489 с.; Ремнев А.В. *Россия Дальнего Востока. Имперская география власти XIX – начала XX веков: Монография*. Омск: Изд-во Омского университета, 2004. 552 с.; Уткін А.И. *Теодор Рузвельт: политический портрет*. Свердловск: Изд-во Уральского университета, 1989. 192 с.

³ Богданова Т.Г. *Британсько-американські відносини напередодні проголошення доктрини «відкритих дверей» в Китаї. Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин: статті і матеріали* / Під заг. ред. М.С. Бурьяна та І.В. Грицьких. Луганськ: Альма-матер. 2007. С. 6-13; Богданова Т.Г. *Торгово-промислові кола та їх роль у проголошенні доктрини «відкритих дверей» в Китаї. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Історичні науки*. Луганськ, 2008. № 15. С. 5-10; Проня С.В. *Японія-США-Росія: співробітництво та суперництво в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. 1951-2007 роки*. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 296 с.

⁴ Уткін А.И. *Теодор Рузвельт: политический портрет*. Свердловск: Изд-во Уральского университета, 1989. С. 27.

приділяв виняткову увагу, звертаючи свої погляди насамперед на найбільш багатонаселену країну – Китай. У 1905 р. Т. Рузвельт зазначав, що майбутнє історії США буде більше визначатися становищем у Тихому океані: обличчям до Китаю, ніж становищем в Атлантиці: обличчям до Європи⁵.

У цей час адміністрацією президента на практиці здійснювалось те, що проповідували інші ідеологи американської політики. Серед теоретиків зовнішньополітичного курсу того часу існувала думка про те, що географічне положення та фінансовий капітал роблять США найбільш готовими для того, щоб пропагувати власні ідеї до Східної Азії і перетворити її в частину американської економічної системи⁶.

Зокрема Філіппіни розглядалися у Вашингтоні не лише як форпост, а як трамплін на шляху до «жовтого континенту». Але інші держави випередили США. Після японсько-китайської війни 1894–1895 рр. кожна держава, яка мала власні інтереси на Далекому Сході прагнула відокремити ласий шматок, частіше за все це був зручний порт в якості вихідної позиції для встановлення своєї сфери впливу в «Піднебесній».

Активно розвивається в цей час і економічне проникнення США у Далекосхідному Регіоні. За період 1895–1905 рр. зовнішньо-торгівельний товарообмін Китаю зріс з 223,4 млн. до 385,2 млн. американських доларів, тобто на 72,3%.

Зростання товарообігу з Китаєм проходило нерівномірно. Значно швидше зростає імпорт, ніж експорт. З 1895 до 1905 рр. імпорт збільшився з 124,8 млн. до 227,1 млн. американських доларів, тобто на 81,5%, тоді як експорт за цей же період виріс з 98,6 млн. до 158,1 млн. дол., тобто на 60,1%⁷. Низький рівень експорту обумовлювався збільшенням дефіциту зовнішньоторгівельного балансу, який у 1905 р. склав 69 млн. американських доларів, або 18 % вартості зовнішньоторгівельного обороту Китаю.

Важливе місце в китайському імпорті займали бавовняні тканини і бавовняні вироби. На долю цієї товарної групи в 1904 р. припадало 36% вартості всього імпорту. США, Великобританія, а за ними і Японія насичували Китай дешевими фабричними тканинами, пряжею та іншими бавовняними виробами, підриваючи виробництво національної текстильної промисловості.

Після придушення повстання іхетуанів у Китаї та підписання «Заключного протоколу» 7 вересня 1901 р. Росія почала активізувати свої дії в районі Маньчжурії для поширення свого впливу на Китай та весь Далекий Схід. Окупація Росією Маньчжурії та спроби сепаратно домовитися в цьому питанні з Китаєм викликали протидію «великих держав», перш за все США, Великої Британії та Японії.

Намагаючись протидіяти подальшому впливу Росії на Далекий Схід, Британія

⁵ Лан В.И. США: от испано-американской до первой мировой войны. Москва: Наука, 1975. С. 98.

⁶ Дементьев Н.П. Формирование идеологии империалистической экспансии на рубеже XIX – XX веков. Американский экспансионизм. *Новое время*. 1985. С. 134–156.

⁷ Зубок Л.И. Экспансионистская политика США в начале XX века. Москва: Наука, 1969. 467 с.

пішла на зближення з Японією. США теж не зацікавлені були у посиленні Росії на Далекому Сході. З цього часу розпочинається японсько-російське протистояння, в наслідок чого Японія почала готуватися до війни з Росією. Великобританія, США та інші держави, котрим заважав вплив Росії та Японії в цьому регіоні сприяли зіткненню та майбутній війні між двома провідними далекосхідними державами.

Велика Британія почала переговори про союзний договір в 1901 р. з Японією, тоді як Росія розпочала з Китаєм переговори про вивід російських військ з Маньчжурії та банківську угоду щодо створення спільного Російсько-Китайського банку.

Британсько-японський союзний договір був підписаний 30 січня 1902 р. Цей союз, спрямований проти Росії, влаштував Вашингтон. Як зазначав російський посол в США А. Кассіні, державний департамент на чолі з держсекретарем США Дж. Хеєм вважав створення британсько-японського угруповання суттєвою гарантією успішної діяльності американської торгівлі та промисловості на Далекому Сході⁸.

Незадоволення міжнародного співтовариства Китаєм та Росію у зв'язку з проектами угод про Маньчжурію ставало доволі суттєвим. Не випадково майже наступного дня після підписання британо-японського договору Дж. Хей виступив з різким протестом. У ноті Дж. Хея вказувалося, що надання виняткових привілеїв для якої-небудь комерційної установи однієї країни є порушенням політики «відкритий дверей» в Китаї, яка була проголошена США і прийнята всіма державами⁹.

Опубліковані у 1966 р. матеріали британського чиновника Е. Сатоу дозволяють простежити як безперервно узгоджували свої дії послы Великобританії, Японії та США в Пекіні, як впливали вони на князя Цина та інших китайський сановників та формулювали китайські контрпропозиції та аргументації проти тих чи інших статей російського проекту¹⁰.

Угода від 8 квітня 1902 р. офіційно розцінена в США як відмова Росії від привілеїв та підтримка принципу «відкритих дверей». Про те, що «відкриті двері» все більш відверто трактувалися як необмежена американська експансія не лише вгалузі торгівлі, але і привласненні надр, залізничного будівництва і т.д. «Єдине, що нас цікавить, заявив Дж. Хей російському послу, вільна участь наших громадян у торговельному та промисловому розвитку країни»¹¹.

Натомість спроби Росії уникнути війни з Японією були приречені на невдачу в

⁸ Wood G.Z. China, the United States and the Anglo-Japanese Alliance. N. Y.: Fleming H. Revell Company, 1921. 176 p.

⁹ Богданова Т.Г. Британсько-американські відносини напередодні проголошення доктрини «відкритих дверей» в Китаї. *Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин*: статті і матеріали / Під заг. ред. М.С. Бурьяна та І.В. Грицьких. Луганськ: Альма-матер, 2007. С. 6-13.

¹⁰ Горелик С.Б. Политика США в Маньчжурии в 1898-1903 гг. и доктрина «открытых дверей» / Под ред. А.Л. Гальперина, С.Б. Горелика. Москва: АН СССР. Ин-т китаеведения, 1960. 196 с.

¹¹ Григораш И. Начало большой игры на Дальнем Востоке. *Международная жизнь*. 2004. № 10. С. 142-157.

першу чергу зважаючи на рішучий курс на розв'язання війни, започаткований японським керівництвом, що підбурювали правлячі кола США та Великобританії. У Росії стриманий зовнішньополітичний курс наштовхнувся на опір з боку промислово-фінансових кіл.

У листопаді 1902 р. О. Безобразов (полковник царської армії, статс-секретар, прибічник агресивної політики Росії на Далекому Сході) був відправлений для з'ясування можливостей здійснення експлуатації Кореї та Маньчжурії. Представлена О. Безобразовим, після повернення з Далекого Сходу, доповідь була по суті програмою агресивного курсу. Його проведення гальмувало план поступового економічного проникнення до Китаю, розпочатий міністром фінансів С.Ю. Вітте.

На нараді 1902 р. в Петербурзі було вирішено пов'язати евакуацію російських військ з Маньчжурії з висуненням Китаю нових вимог «гарантій» там російських інтересів. 18 квітня 1903 р. китайському керівництву була надіслана нота, що містила вимоги: не відкривати вільних портів та консульств іноземних держав у звільнених від російських військ областях; не брати іноземців, крім росіян, на службу в північних регіонах, вносити митні збори в Нючжуані в Російсько-Китайський банк; не відчужувати на користь якої-небудь держави евакуйовані території.

Зміст російських вимог став відомий завдяки китайським представникам лише в травні 1903 р. Г. Лансдаун (міністр іноземних справ Великої Британії) ще в квітні прагнув до співпраці з США і запевняв, що Британія «готова йти за кожним кроком США, необхідним для захисту наших спільних інтересів у Китаї»¹². Це викликало миттєвий відгук в Вашингтоні. Великобританія, США та Японія узгоджено, але в індивідуальному порядку заявили свої протести проти російських умов і в Петербурзі, і в Пекіні. Підбурюваний провідними державами китайський уряд відхилив російські вимоги «гарантій». В той же час світові лідери, в першу чергу США, звернулися до Китаю з «проханнями» відкрити нові порти в Маньчжурії для міжнародної торгівлі.

Така позиція була пов'язана з суттєвим проникненням їх капіталу в північні провінції Китаю. Гонитва за концесіями зросло після укладення російсько-китайського договору. Не задовольняючись розширенням торгівлі, американці домоглися концесій на срібні родовища в провінції Гірин, британці, в свою чергу, також вели «розвідку» копалин. Японія домогалася концесії на видобуток вугілля поблизу провінції Мукден, відкриття нових пунктів в Маньчжурії і портів на р. Ялу, що також було пов'язане з планами щодо Маньчжурії.

У червні-липні 1903 р. у Порт-Артурі відбулася нарада за участю О. Куропаткіна (російський генерал-ад'ютант), М. Алексеева (російський генерал) та О. Безобразова (підприємець), послів у Пекіні та Сеулі і низки російських військових і політичних агентів у Маньчжурії, для обговорення політики стосовно Північно-Східного Китаю і Кореї. На цій нараді виявились, з одного боку, розуміння керівними військовими

¹² Kennan G.F. American Diplomacy, 1900-1950. Chicago: University of Chicago Press, 1951. 146 p.

колами невідповідності царської Росії до війни, з іншого – вплив зацікавлених у експансії щодо Кореї, які не бажали відмовитися від своїх планів¹³.

Японія розпочала війну в найбільш зручний для неї момент. Невідповідність Росії до війни, що розуміло і російське військове командування, була відома Японії, яка мала на Далекому Сході свою шпигунську агентуру. Заходи щодо зміцнення військових позицій Росії на Далекому Сході, були результатом особливих нарад у 1903 р., але вони могли дати ефект лише через кілька років, тому японські агресивні кола прагнули почати війну перш, ніж Росія буде до неї готова. Японія знала про будівництво російських кораблів. Японська морська делегація відвідала восени 1903 р. суднобудівні верфі, де ознайомила з темпами та масштабами будівництва. Якби війна була розпочата Японією на рік пізніше, Росія мала б на Далекому Сході 12 броненосців проти 6 японських. Разом з тим, Японія мала можливість використати сприятливу міжнародну ситуацію, створену англо-японським договором 1902 р. США та Великобританія не лише готові були допомогти Японії в її нападі на Росію, а й прямо сприяли цьому.

Після невдалих спроб домовитися з Росією щодо діяльності американських підприємств у Маньчжурії, США не відмовилися від своїх експансіоністських планів. Незважаючи на привілеї, отримані Російською владою в Маньчжурії, фактично внаслідок слабкості російської буржуазії, американські товари переважали на місцевому ринку. Не випадково багато російських підприємств висловлювали побоювання, що завершення будівництва Китайсько-східної залізниці буде використано американським капіталом не лише для укріплення своїх торговельних позицій на Далекому Сході, а й для проникнення до Сибіру.

Безсумнівно, що в плани американських промислово-ділових кіл входило витіснення Росії з Північно-Східного і Північного Китаю, а також використання маньчжурського плацдарму для подальшого проникнення до Сибіру. Вашингтон надавав особливого значення економічному проникненню на півночі Китаю, як першому кроку до підпорядкування собі всієї країни. Тут американський капітал зіштовхувався з економічно більш слабким супротивником і уникав загострення відносин з Великобританією.

США хотіли послабити Росію на Далекому Сході, тому допомогла Японії захопити Корею і зміцнитися в Маньчжурії. США розраховували, що залежна від політичної та економічної підтримки у підготовці та веденні війни Японія вже в силу цього повинна буде відкрити для американського капіталу Маньчжурію. Більш того, війна, до якої заохочували Японію американські політики, мала послабити не лише Росію, але і Японію.

Японія, зі свого боку, прагнула приховати загарбницькі плани запевненнями у вірності принципу «відкритих дверей». Саме тому, коли Японія почала війну Теодор

¹³ Ремнев А.В. Россия Дальнего Востока. Имперская география власти XIX – начала XX веков: Монография. Омск: Изд-во Омского университета, 2004. 552 с.

Рузвельт відкрито радів «катастрофічному», на його думку, початку війни для Росії і заявляв про те, що буде вищою мірою задоволений перемогою Японії, бо Японія веде потрібну їм гру¹⁴.

Відхилення Китаєм російських вимог «гарантій» їх привілеїям на півночі Китаю в жовтні 1903 року і демонстративне підписання США і Японією в один і той самий день (8 жовтня) торгівельних угод з Китаєм, які стосувалися Маньчжурії, наочно підтверджувало, що як британська, так і американська дипломатія активно підтримували антиросійську політику Японії.

Росія змушена була погодитися на включення питань, що стосувалися Маньчжурії, в коло обговорюваних проблем ключовими гравцями в регіоні. У ході переговорів, однак, ставало зрозуміло, що, Японія розраховувала на неприйняття пропозицій стосовно Маньчжурії Росією. Рішучість, з якою Японія рухалась до розв'язання війни, пояснювалася тією підтримкою, яку Японія мала не лише від свого союзника – Великобританії, але і від США.

У січні 1904 р. за спеціальним запрошенням імператора до Японії прибув військовий міністр США, колишній губернатор Філіппін У. Тафт. У переговорах з Т. Кацурою (прем'єр-міністр Японії) та іншими керівниками японського уряду, Японії знову була обіцяна підтримка.

Також в цей час відбулася таємна угода Тафта-Кацури. Це досягнута домовленість на основі взаємних гарантій згоди з підпорядкуванням та поділом – Кореї та Філіппін. 29 липня 1905 р., воєнний міністр США У. Тафт відвідав Японію та зустрівся з прем'єром Т. Кацурою. США отримали запевнення, що Японія згодна зі збереженням на Філіппінах американської присутності. У. Тафт зі свого боку, санкціонував встановлення японського протекторату над Кореєю і позбавлення її права самостійно вступати в угоди з іншими державами. Ця угода отримала схвалення президента США, а в серпні 1905 р. – і з боку Великобританії. Тим не менш угода Тафта-Кацури не зупинила загострення японсько-американських відносин після російсько-японської війни.

Більшість американських та європейських дипломатів і знавців Далекого Сходу вважали, що в кінцевому рахунку Японії буде розбита. Але результат війни ніхто не міг передбачити. Ніхто, окрім Японії, не вірив у поразку російських наземних військ. Але як би не закінчилася війна, вона мала послабити обидві далекосхідні держави і надати можливість впроваджувати експансіоністські плани Великобританії та США¹⁵.

Війна з Японією не була і не могла бути популярною в Росії. Розрахунки царського уряду на те, що війна допоможе йому зміцнити внутрішньополітичне становище, не виправдалися. Російсько-японська війна, невдачі царської Росії на морі і на суходолі поглибили кризу в державі, спричинивши революцію. Японія,

¹⁴ Уткин А.И. Теодор Рузвельт: политический портрет. Свердловск: Изд-во Уральского университета, 1989. 192 с.

¹⁵ Аварин В.Я. Борьба за Тихий океан: Японо-американские противоречия. Ленинград: ОГИЗ, 1947. 468 с.

незважаючи на військові перемоги, розуміла необхідність «швидкої» остаточної перемоги над опонентом¹⁶.

Таким чином, якщо царський уряд спонукали до укладення миру внутрішньополітичні причини, то Японія була в ньому зацікавлена з точки зору стану своєї економіки і військових ресурсів. Тому японські підприємці та фінансисти вимагали від японської дипломатії використання військових невдач царизму для закріплення, доки не пізно, мирним договором японських захоплень. Японці ще до 1905 р. не раз зондували ґрунт про можливість розпочати мирні переговори, натякали представникам Великої Британії та США про бажаність закінчення війни та їх посередництво в цій меті.

Отже, з середини 90-х років XIX ст. США відходять від політики ізоляціонізму, тим самим створюючи сприятливі умови для проникнення своїх капіталів за межі країни. Одним з головних напрямків в цьому аспекті був Далекий Схід.

Дослідження даної проблеми важливе як для вивчення особливостей політики США в Азії в минулому, так і для розуміння сучасних міжнародних відносин на Далекому Сході, адже сутність американської політики в регіоні в новітній час почала проявлятися вже в період становлення далекосхідної політики США. По суті політика США в Китаї та Японії не відрізнялася від політики західноєвропейських держав, але форми і методи їхньої експансії були іншими. Розробка даної теми дозволить поглибити наші уявлення про далекосхідну політику США і виявити специфіку взаємин між названими державами.

REFERENCES

- Avarin V.Ya. Bor'ba za Tikhiy okean: Yaponno-amerikanskiye protivorechiya [Fighting for the Pacific: Japanese-American Controversy]. Leningrad: OGIZ, 1947. 468 s. [in Russian].
- Bohdanova T.H. Brytans'ko-amerykans'ki vidnosyny naperedodni proholoshennya doktryny «vidkrytykh dverey» v Kytayi [British-American relations on the eve of the proclamation of the "open door" doctrine in China]. *World history and current issues of international relations: articles and materials* / Under the general. ed. M.S. Buryan and I.V. Hrytsky. Luhansk: Alma Mater. 2007. P. 6-13 [in Ukrainian].
- Bohdanova T.H. Torhovo-promyslovi kola ta yikh rol' u proholoshenni doktryny «vidkrytykh dverey» v Kytayi [Trade and industry and their role in proclaiming the doctrine of "open doors" in China]. // *Bulletin of Taras Shevchenko National University. Historical sciences*. Luhansk, 2008. № 15. P. 5-10 [in Ukrainian].
- Gorelik S.B. Politika SSHA v Man'chzhurii v 1898-1903 gg. i doktrina «otkrytykh dverey» [US policy in Manchuria in 1898-1903 and the doctrine of "open doors"]. / Ed. A.L. Halperin, S.B. Burner. Moscow: USSR Academy of Sciences. Institute of Chinese Studies, 1960. 196 p. [in Russian].
- Grigorash I. Nachalo bol'shoy igry na Dal'nem Vostoke [The beginning of the big game in the Far East.] *International life*. 2004. No. 10. P. 142-157 [in Russian].
- Dement'yev N.P. Formirovaniye ideologii imperialisticheskoy ekspansii na rubezhe XIX-XX vekov

¹⁶ Жуков Е.М. Международные отношения на Дальнем Востоке (1840-1949). Москва: Мысль, 1973. 489 с.

- [The formation of the ideology of imperialist expansion at the turn of the XIX-XX centuries]. *American expansionism. New time* / ed. P.P. Sevostyanova. Moscow: Nauka, 1985. P. 134-156 [in Russian].
- Zhukov Ye.M. Mezhdunarodnyye otnosheniya na Dal'nem Vostoke (1840-1949) [International relations in the Far East (1840-1949)]. Moscow: Thought, 1973. 489 p. [in Russian].
- Zubok L.I. Ekspansionistskaya politika SShA v nachale XX veka [US expansionary policy at the beginning of the 20th century]. Moscow: Nauka, 1969. 467 p. [in Russian].
- Lan V.I. SShA: ot ispano-amerikanskoy do pervoy mirovoy voyny [USA: from the Spanish-American to the First World War]. Moscow: Nauka, 1975. 367 p. [in Russian].
- Pron' S.V. Yaponiya-SShA-Rosiya: spivrobotnytstvo ta supernytstvo v Aziats'ko-Tykhookeans'komu rehioni. 1951-2007 roky [Japan-USA-Russia: cooperation and rivalry in the Asia-Pacific region. 1951-2007]. Nikolaev: Publishing house of Moscow State University named after Petra Mogili, 2008. 296 p. [in Ukrainian].
- Remnev A.V. Rossiya Dal'nego Vostoka. Imperskaya geografiya vlasti XIX - nachala XX vekov [Russia of the Far East. Imperial geography of power of the XIX - early XX centuries]. Omsk: Publishing House of Omsk University, 2004. 552 p. [in Russian].
- Utkin A.I. Teodor Ruzvel't: politicheskiy portret [Theodore Roosevelt: a political portrait]. Sverdlovsk: Publishing House of the Ural University, 1989. 192 p. [in Russian].
- Kennan G.F. American Diplomacy, 1900-1950. Chicago: University of Chicago Press, 1951. 146 p.
- Reinsch P.S. An American Diplomat in China. N. Y.: Doubleday & Co, 1922. 396 p.
- Robert E. Hannigan. The New World Power: American Foreign Policy, 1898-1917. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2002. 365 p.
- Wood G.Z. China, the United States and the Anglo-Japanese Alliance. N. Y.: Fleming H. Revell Company, 1921. 176 p.